

ЛЕКЦІЯ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

1. Поняття «соціальне проектування».
2. Функції соціального проектування.
3. Соціальне проектування в різних сферах суспільного життя.
 - a. економічній сфері
 - b. соціальній сфері
 - c. політичній сфері
 - d. духовній сфері

Глосарій: соціальне проектування, соціальне управління, стихійний тип соціального управління, свідомий тип соціального управління, «обструкція» або «італійський страйк», нормативна техніка

1. Поняття «соціальне проектування»

Загальні ознаки соціального проектування

1) відповідність об'єктивним закономірностям того фрагмента реальності, перетворення якого замислюється. Матеріальна реалізація проекту не може відбуватися всупереч законам природи. Навпаки, розроблюючи ідеальну модель певного об'єкта, проектувальник намагається віднайти й реалізувати умови відтворення його єдності з першою та другою природою, реалізувати за його допомогою природні, закономірні можливості відповідно до потреб та інтересів певного соціального суб'єкта. Пригадується відомий вислів Ф. Бекона: «Природа перемагається лише підпорядкуванням їй» [58, с. 12].

2) здійсненність у межах конкретного простору та часу. Розгортаючись у знаковій площині, відокремленій від матеріального виробництва, спираючись на розподіл праці проектувальника та виконавця проекту, проектування, тим самим, забезпечує апробацію тих або інших цілей, зменшує можливі ризики їх практичної реалізації.

3) конструктивна цілісність, себто адекватність технологічним можливостям суспільства щодо виготовлення всіх конструктивних елементів запроєктованої моделі об'єкта. Іншими словами, завдячуючи конструктивній цілісності проектування, реалізується закономірний зв'язок між запитами, потребами проектувальника та реальними можливостями їх задоволення.

4) функціональна цілісність проекту, де будь-якій бажаній і здійсненній функції відповідає певна морфологічна та конструктивна одиниця запроєктованого об'єкта. Зазначена ознака конкретизується у вимозі забезпечення оптимальності функціональної структури, яка максимізує ефективність конструкції, виключає «зайві», не функціональні елементи.

5) завершеність проекту як такого, що задовольняє основним вимогам до нього з боку конкретного замовника, культури та суспільства в цілому.

6) новизна проекту, яка змінює свій зміст від епохи до епохи. В ранні історичні періоди переважало проектування за прототипами, що мали новий характер щодо конкретного фрагмента соціального простору й часу, але вже були апробовані в ході розв'язання схожих проблем на інших ділянках життєдіяльності. Починаючи з середини ХХ ст., коли за умов надзвичайного прискорення суспільно-історичного розвитку людина все частіше постає перед проблемою браку прототипічних моделей розв'язання тієї або іншої проблеми. Саме на цій підставі окремі автори вже давно протиставляють «традиційне проектування» минулих епох сучасному «новому проектуванню без прототипів» [268].

Звідси «**проектування**» - це конструювання завершених, здійснених, конструктивно та функціонально цілісних ідеальних моделей нових штучних об'єктів і приписів з їх втілення за конкретно-історичних умов визначеного простору та часу.

Сформульована дефініція дає змогу відокремлювати «проекування» від таких близьких понять як «планування» та «програмування». Останні мають своїм предметом питання організації діяльності з втілення цілісної проектної моделі. Тобто проектування відіграє роль своєрідної стартової площадки для програмування та планування, з якої перше встановлює конкретні алгоритми реалізації проекту, а друге розподіляє наявні ресурси діяльності з виконання проекту в конкретних просторово-часових відрізках.

Специфічні ознаки соціального проектування

1) об'єктами можуть бути суспільні відносини різних масштабів і вимірів: соціальних організмів у цілому, окремих сфер та інститутів суспільної життєдіяльності (економічної, соціальної, політичної, духовної);

2) форма діалогу між соціальним суб'єктом та суспільством, поступальне розгортання якого втілює в собі досягнення соціальної згоди;

3) гнучкість, відкритість суспільним запитам, що межує з мірою дотримання конструктивної та функціональної цілісності розроблюваного проекту. Йдеться про філігранно тонку працю, в ході якої аналітичне визначення типологічних рамок відтворення або збереження певної якості суспільного явища має доповнюватися індивідуалізуючим підходом, мета якого – залишити простір для вільної самореалізації значущого індивідуального й групового потенціалу людини;

4) мова соціальних проектів менш формалізована, ніж мова інженерно-технічних проектів. Зазначена обставина має не випадковий характер, оскільки, попри небезпеку спотворення початкового задуму внаслідок невірної інтерпретації багатозначних засобів природних мов, вони водночас відповідають потребі збереження відкритості запроєктованої моделі, забезпечення рухливості, гнучкості її складових у відповідь на зміни суспільних обставин;

5) можливість коригування проектних нормативів, правил, виходячи з інтересів суспільства та окремих соціальних груп. У протилежному випадку виникає феномен «італійського страйку» або «обструкції» – своєрідних форм протесту, суть яких полягає в якомога максимально точному виконанні працівниками своїх посадових обов'язків і правил та у зв'язку з цим зриві нормального функціонування організації, яка, як показує практика, просто не може адекватно працювати за всіма колишніми установленими нормами, оскільки останні неодмінно відстають від динамічності середовища та нездатні охопити все багатство форм і змісту суспільних відносин;

6) менш чіткий поділ праці між розробником проекту та його виконавцем, оскільки на відміну від інженерно-технічної діяльності останній відкритим характером спроектованої моделі суспільних відносин залучається до активної участі у доводці проекту, реалізації індивідуального підходу до нього, і в такий спосіб, до забезпечення його завершеності та здійсненості. А отже, існує дуже тісний зв'язок між соціально-проектною діяльністю і практикою, що і змушує окремих дослідників сумніватися в правомірності розгляду соціального проектування як відносно самостійного різновиду діяльності або, принаймні, погоджуватися на його квазі-проектний, нетрадиційний характер [369, с. 15 – 31];

Соціальне проектування – це конструювання завершених, здійснених, динамічно-діалогічних, конструктивно та функціонально цілісних ідеальних моделей нових форм суспільних відносин за конкретно-історичних умов визначеного часу та простору.

Загрозою порушення конкретно-історичних меж виступає творення породжувати внутрішньо бідні та одноманітні моделі тих або інших об'єктів. Наприклад, на зразок того, що в «науковому лісі» суттєвим визнається лише вирощувана комерційна деревина, в «запланованому місті» – лише переміщення товарів і людей, у «запланованій лікарні» – лише швидке забезпечення професійними медичними послугами. Але, зазначає Дж.

Скотт: «Все-таки і ми, і планувальники знаємо, що будь-який із цих пунктів є переплетенням безлічі пов'язаних дій, що не підпорядковуються подібним простим описам. Навіть шлях від А до В, який, здавалося б, володіє лише однією функцією, може використовуватися і в якості місця для відпочинку, спілкування, пригод і просто для того, щоб насолоджуватися видами природи між А та В» [287, с. 551].

2. Функції соціального проектування.

Загальні функції:

- 1) пізнавальна – як спосіб пізнання дійсності, збагачення теорії знанням конкретних шляхів врахування дії тих або інших об'єктивних закономірностей;
- 4) комунікативна – як засіб обміну проектною інформацією в соціальному часі і просторі;
- 5) ідеологічна – як знаряддя формування практичної свідомості людини, її наповнення ідеями і концептами теоретичного пізнання;
- 6) управлінська – як форма розподілу і координації суспільної праці з виготовлення певного штучного об'єкта;
- 7) нормативна – як засіб нормування суспільної життєдіяльності та творення прототипічної ідеальної основи повторювального відтворення штучних об'єктів;
- 8) новаторська – як форма творення нового, конструктивного забезпечення актуалізації бажаних і здійснених можливостей функціонування та розвитку людини й суспільства;
- 9) експериментаторська – як засіб попередньої мисленнєвої апробації концептуального задуму нового штучного об'єкта на здійсненність і відповідність потребам, інтересам і цінностям соціального суб'єкта та суспільства в цілому.

Особливі функції:

- 1) інтегративна, забезпечуючи упорядкування певного фрагмента соціальної матерії шляхом єднання різноманітних соціальних суб'єктів і суспільства навколо соціально-значущої моделі збереження або перетворення певної сукупності суспільних відносин;
- 2) рефлексивна, виступаючи формою конструктивного осмислення соціальним суб'єктом себе самого і свого місця в суспільних відносинах;
- 3) самоврядна, утворюючи важливий механізм саморегуляції соціальних організацій, їх самоадаптації та самоперетворення у відповідь на виклики зовнішнього середовища;
- 4) легітиміційна – в якості джерела авторитетності запроєктованих соціальних порядків.

3. Специфіка соціального проектування у провідних вимірах суспільства:

– в економіці: 1) об'єктом є сукупність економічних відносин, що характеризуються визначеністю в просторі і часі, проблематичністю функціонування або розвитку з точки зору незадоволеності економічних потреб та інтересів соціальних суб'єктів; 2) спрямоване на зміцнення або трансформацію відносин власності на шляхах узгодження потреб та інтересів окремого економічного суб'єкта, суспільства та держави; 3) пов'язане з державно-правовим закріпленням певної моделі власності як міри економічної свободи соціальних суб'єктів; 4) характеризується високим ступенем використання математичних і природно-наукових способів знакового опредметнення проектних задумів;

– у соціальній сфері: 1) об'єктом є сукупність соціальних відносин, що характеризуються визначеністю в просторі і часі, проблематичністю функціонування або розвитку з точки зору незадоволеності потреби соціальних суб'єктів у забезпеченні динамічної цілісності окремих соціальних спільностей і суспільства в цілому; 2) є формою

зняття матеріально-виробничої предметності економічних інтересів у ході визначення рефлексивної міри творення соціальних зв'язків і, тим самим, розкриття соціальної суб'єктності людини; 3) як форма соціальної самоорганізації, визначає зміст і спрямованість державної соціально-проектної діяльності; 4) відзначається гнучкістю способів і форм семантично-нормативного вираження;

– у політиці: 1) об'єктом є сукупність визначених у просторі і часі суспільних відносин, що розгортаються у зв'язку з оволодінням, збереженням та реалізацією державної влади; 2) відзначається сутнісною спрямованістю на конструювання ще не існуючих форм відновлення конкретно-історичної міри єдності відносин панування та легітимації; 3) має результатом здійснені, завершені, конструктивно та функціонально цілісні моделі політичних відносин, в яких відтворюється конкретно-історична міра єдності примусових та ідеологічно-моральних засобів мобілізації загальносоціальної політичної волі, а будь-яка спроектована функція державної влади відповідає конкретній суспільній потребі; 4) застосовуються авторитетно-нормативні способи збереження інтерпретаційної відкритості семіотично-нормативних засобів опредметнення проектних задумів;

у духовній сфері: 1) об'єктом є сукупність визначених у просторі і часі суспільних відносин, що розгортаються у зв'язку зі спеціалізованим виробництвом, поширенням і споживанням духовних цінностей; 2) провідними засобами є філософська і наукова розробка онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних засад пізнавально-конструктивної діяльності; 3) семантичне оформлення виявляється тісно пов'язано з використанням філософських категоріальних диспозицій і науково-теоретичних концептів; 4) втілюється в морально-нормативному впорядкуванні суспільних відносин та смисложиттєвому програмуванні їхніх учасників.

Література:

1. Антонюк Г. А. Социальное проектирование / Г. А. Антонюк; [под ред. проф. Р. П. Давидюка]. – Мн. : «Наука и техника», 1978. – 128 с.
2. Антонюк Г. А. Социальное проектирование и управление общественным развитием: (Теоретико-методологический аспект). / Г. А. Антонюк; [науч. ред. Р. В. Гребенников]. – Мн.: Наука и техника, 1986. – 205 с.
3. Кокошин А. А. О стратегическом планировании в политике / Андрей Афанасьевич Кокошин; [науч. ред. А. А. Савельев]. – М. : КомКнига, 2007. – 224 с.
4. Скотт Дж. Благими намерениями государства. Почему и как проваливались проекты улучшения условий человеческой жизни / Дж. Скотт ; [пер. с англ. Э. Н. Гусинского, Ю. И. Турчаниновой]. – М. : Университетская книга, 2005. – 576 с.
5. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія / О. І. Ющик. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 519 с.